

Területi Statisztika

Közzététel: 2022. január 19.

A tanulmány címe:

A kulturális sokszínűség hatása a bizalomra Västra Götaland svédországi megyében, 2014 és 2018 között

Szerzők:

Sümeghy Dávid – Németh Ádám

<https://doi.org/10.15196/TS620104>

Az alábbi feltételek érvényesek minden, a Központi Statisztikai Hivatal (a továbbiakban: KSH) Területi Statisztika c. folyóiratában (a továbbiakban: Folyóirat) megjelenő tanulmányra. Felhasználó a tanulmány, vagy annak részei felhasználásával egyidejűleg tudomásul veszi a jelen dokumentumban foglalt felhasználási feltételeket, és azokat magára nézve kötelezőnek fogadja el. Tudomásul veszi, hogy a jelen feltételek megszegéséből eredő valamennyi kárért felelősséggel tartozik.

- 1) A jogszabályi tartalom kivételével a tanulmányok a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szjt.) szerint szerzői műnek minősülnek. A szerzői jog jogosultja a KSH.
- 2) A KSH földrajzi és időbeli korlátozás nélküli, nem kizárólagos, nem átadható, térítésmentes felhasználási jogot biztosít a Felhasználó részére a tanulmány vonatkozásában.
- 3) A felhasználási jog keretében a Felhasználó jogosult a tanulmány:
 - a) oktatási és kutatási célú felhasználására (nyilvánosságra hozatalára és továbbítására a 4. pontban foglalt kivétellel) a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
 - b) tartalmáról összefoglaló készítésére az írott és az elektronikus médiában a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
 - c) részletének idézésére – az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven – a forrás, valamint az ott megjelölt szerző(k) megnevezésével.
- 4) A Felhasználó nem jogosult a tanulmány továbbértékesítésére, haszonszerzési célú felhasználására. Ez a korlátozás nem érinti a tanulmány felhasználásával előállított, de az Szjt. szerint önálló szerzői műnek minősülő mű ilyen célú felhasználását.
- 5) A tanulmány átdolgozása, újra publikálása tilos.
- 6) A 3. a)–c.) pontban foglaltak alapján a Folyóiratot és a szerző(ke)t az alábbiak szerint kell feltüntetni:

„Forrás: Területi Statisztika c. folyóirat 62. évfolyam 1. számában megjelent, Sümeghy Dávid – Németh Ádám által írt, A kulturális sokszínűség hatása a bizalomra Västra Götaland svédországi megyében, 2014 és 2018 között c. tanulmány”

- 7) A Folyóiratban megjelenő tanulmányok kutatói véleményeket tükröznek, amelyek nem esnek szükségképpen egybe a KSH, vagy a szerzők által képviselt intézmények hivatalos álláspontjával.

A kulturális sokszínűség hatása a bizalomra Västra Götaland svédországi megyében, 2014 és 2018 között

**Impact of cultural diversity on trust in Västra Götaland County,
Sweden, 2014–2018**

Sümeghy, Dávid

Pécsi Tudományegyetem TTK,
Földrajzi és Földtudományi Intézet
E-mail:suemp96@gmail.com

Németh, Ádám

Pécsi Tudományegyetem TTK,
Földrajzi és Földtudományi Intézet
E-mail: n.adam86@gmail.com

Jelen tanulmány az etnokulturális sokszínűségnek a társadalmi kohézió változására gyakorolt hatását vizsgálta a svédországi Västra Götaland megyében, ahol 2014 és 2018 között gyors ütemben emelkedett a bevándorlók száma. A sokszínűség vizsgálatához a szerzők a bevándorlók aránya és a klasszikus fragmentációs index mellett egy kulturális paraméterekkel súlyozott sokszínűségi indexet használtak, míg a társadalmi kohéziót az általánosított, illetve a lokalizált bizalommal elemezték, amihez kérdőíves felméréseket vettek igénybe. A kutatás során alkalmazott többszintű modellezéssel az egyéni változók szerepe mellett kimutathatóvá vált a vizsgált községek és városrészek sokszínűségének hatása is. Az általánosított bizalomra a sokszínűség a többszintű modellek és a korreláció eredménye alapján sem gyakorolt hatást, függetlenül a mérési módszertől (kisebbségek aránya, súlyozatlan és súlyozott fragmentációs index), az egyéni változókból viszont jól kikövetkeztethető az egyén bizalmi szintje. A lokalizált bizalomra azonban már negatív hatással van az etnikai sokszínűség, ugyanis az etnikailag vegyes községekben vagy városrészekben a lakosok alacsonyabb lokalizált bizalommal rendelkeznek, ami igazolja a konfliktuselmélet továbbgondolását, miszerint az etnikailag vegyes területeken élés általánosságban alacsonyabb bizalomhoz vezet. A sokszínűségi indexek és a bevándorlók arányának használata között a modellek illeszkedésében nincs különbség.

Kulcsszavak:

etnokulturális sokszínűség,
társadalmi kohézió,
bizalom,
Svédország

This study investigated the impact of ethnocultural diversity on changes in social cohesion in Västra Götaland County, Sweden, where the number of immigrants increased rapidly between 2014 and 2018. To investigate diversity, the authors used a diversity index weighted by cultural parameters in addition to the proportion of immigrants and the classical fragmentation index, while social cohesion was analysed using generalised and localised trust, respectively, with questionnaire surveys. The multilevel modelling used in the research has shown the role of individual variables and the impact of the diversity of the municipalities and city districts studied. The generalised trust was not affected by diversity in the multilevel models and correlation results, regardless of the measurement method (minority proportion, unweighted and weighted fragmentation index), but the individual variables provided a good indication of the level of trust of the individual. However, localised trust is already negatively affected by ethnic diversity, as residents in ethnically mixed municipalities or districts have lower localised trust, which confirms the constrict theory, that living in ethnically mixed areas leads to lower trust in general. There is no difference in model fit between the use of diversity indices and immigrant shares.

Keywords:

ethno-cultural diversity,
social cohesion,
social trust,
Sweden

Beküldve: 2020. november 12.

Elfogadva: 2021. május 13.

Bevezetés

Az etnikai, nyelvi és vallási sokszínűség növekedése az élet szinte minden területén jelentős hatást gyakorol a társadalmi érintkezések dinamikájára. Hatással van a lakóközösségek, a munkahelyek, az iskolák életére (például Kokkonen et al. 2010) éppúgy, mint a sporttevékenységekre (például Brandes et al. 2009), a települések szolgáltatásaira (De Vos–Meijers 2019) vagy éppen a gazdasági teljesítményre (például Alesina–La Ferrara 2005, Horváth 2019). Nem véletlen, hogy a sokszínűség és a társadalmi kohézió kapcsolata a 2010-es évekre a társadalomtudományok egyik leg-

népszerűbb multidiszciplináris kutatási területe lett Nyugat-Európában és Észak-Amerikában. Az eddigi vizsgálatok azonban nem jutottak egyetértésre a sokszínűségnek a kohézióra gyakorolt hatásáról. Míg egyes tanulmányok az etnikai sokszínűség negatív hatásait hangsúlyozzák, más kutatók a sokszínűséget a kreativitás forrásának tekintik, amely bár rövid távon csökkentheti a bizalmat és a közösségi kohéziót, hosszú távon hatalmas potenciált rejthet magában (például Stahl et al. 2010, Van Knippenberg–Schippers 2007). E tanulmány arra a kérdésre keresi a választ, hogy az etnokulturális sokszínűség vajon milyen hatást gyakorol a társadalmi kohézió változására egy gyors ütemű bevándorlást mutató térségben, Nyugat-Svédországban, Västra Götaland megyében, továbbá felfedezhető-e valamilyen térbeli minták a folyamatban? A szerzők a 2014 és 2018 közötti időszakot kulturális paraméterekkel súlyozott sokszínűségi index segítségével elemzik. A tanulmányban bemutatott szakirodalmi áttekintés és e konkrét kutatás eredményei magyar szempontból is hasznosak lehetnek, még annak ellenére is, hogy az összefüggések együttese merőben eltérő. (Míg az általánosított bizalom szintje a különböző közvélemény-kutatások szerint Svédországban a legmagasabb, addig Magyarországon az egyik legalacsonyabb egész Európában; vö. Tóth 2009, Giczi–Sik 2009, Hajdu 2012.) A sikeres integráció feltételei között ugyanis mindenütt kitüntetett helyet foglal el a magas és kölcsönös általánosított bizalom a befogadók és a befogadottak között. Ellenkező esetben a bevándorlók etnikai szegregációja valószínűsíthető, amely a befogadó állam számára is a leginkább elkerülendő forgatókönyv (Örkény–Szekelyi 2013).

Elméleti háttér

Legegyszerűbb és legrövidebb megfogalmazásban a *társadalmi kohézió* „az a cementáló anyag, mely összetartja a társadalmat” (Bertelsmann Foundation 2013). Manca (2014) szűkebb meghatározása szerint a fogalom „a társadalmat alkotó csoportok közötti szolidaritásra és összekapcsoltságra utal”. Két fő dimenziót azonosít: a közösséghez való tartozás érzetét és a közösség tagjai közötti kapcsolatokat. Egy másik definíció szerint a kohézió egy adott állam lakosainak meggyőződése afelől, hogy közös erkölcsi értékeken osztoznak, ami lehetővé teszi számukra, hogy megbízzanak egymásban (Larsen 2013). A társadalmi kohézió fő kérdése tehát végső soron a „Ki kötődik kihez, hol és hogyan?” (van der Meer–Tolsma 2014).

Míg egyes kutatók a társadalmi kohézióval egyenértékűnek tartják és szinte szinonimájaként értelmezik a társadalmi tőke fogalmát (például Kawachi et al. 1997), addig mások a társadalmi tőkét a kohézió kiemelt fontosságú összetevőjeként jelölik meg (Nemes Nagy 2017). A sokszínűséggel kapcsolatos vizsgálatok nagy részére az utóbbi megközelítés jellemző, és a *társadalmi tőkét* használják a kohézió fő indikátoraként (például Alesina–La Ferrara 2000, 2002, Costa–Kahn 2003, Putnam 2007, Letki 2008). A társadalmi tőke összefüggésbe hozható „az emberek közösségtudatával, a szomszédsághoz való tartozás érzésével, az ott élő emberekkel való törődéssel

és azzal a hittel, hogy az ott élő emberek törődnek velük” (Portney–Berry 1997), illetve hálózati struktúráként is értelmezhető, amely ösztönzi az együttműködést és a koordinációt barátok és idegenek között egyaránt (Costa–Kahn 2003). Mérésére szintén több lehetőség létezik (például önkéntes munka, közösségben való részvétellel), ám tapasztalatok szerint a társadalmi tőke túl átfogó fogalom ahhoz, hogy közvetlen kapcsolatot keressünk közte és az etnikai sokszínűség között. Így a legtöbben a társadalmi tőke egy specifikus nézőpontjára, az általánosított bizalomra tekintenek a társadalmi kohézió fő indikátoraként (például Alesina–La Ferrara 2002, Hooghe et al. 2009, Dinesen–Sønderskov 2012).

Tágabb értelemben véve a *bizalom* olyan általános elvárásaként határozható meg, hogy „mások szándékosan vagy tudatosan nem okoznak kárt nekünk, ha ezt elkerülhetik, és gondoskodnak az érdekeinkről, amennyiben ez lehetséges (Delhey–Newton 2005, 311. old.). Az általánosított bizalom magas szintje elősegíti a közös gondolkodást és a napjaink fő kihívásainak (mint a klímaváltozás) leküzdéséért tett cselekvéseket (Bodor–Grünhut 2021). A bizalom ösztönzi a demokráciában történő részvételt azáltal, hogy a polgárok megtanulják a „mások”, így az eltérő etnikai, nyelvi, vallási és kulturális háttérrel rendelkezőkkel szembeni (out-group) tolerancia fontosságát (Sullivan–Transue 1999). Ahogy Rustenbach (2010) rámutatott: az alacsony bizalomszint általánosságban véve együtt jár a bevándorlásellenes érzelmekkel és a „mások” iránti előítéletekkel.

Van a bizalomnak egy szűkebb meghatározása és mélyebb jelentése is, az *általánosított (generalizált) bizalom*, ami összeköt bennünket olyan személyekkel, akik különböznek tőlünk (Uslaner 2018). Az általánosított bizalmat egyes kutatók egy viszonylag állandó értékstruktúrának tekintik, ami a születéstől fogva „belénk vésődik”, főleg a család által (Uslaner 2002, Newton–Zmerli 2011). Mások viszont épp a fogalom plasztikusságát emelik ki, ami a „másokkal”, a tőlünk különböző csoportokba tartozókkal megélt személyes tapasztalatok alapján változik (Dinesen 2012, Glanville–Paxton 2007). A sokszínűség kutatásában ez utóbbi szemléletmód a kiemelkedő. Az általánosított bizalom gyakran párosan jelenik meg a részleges (partikuláris) bizalommal, azzal a bizalommal, amit csak az emberek egy szűk csoportjába vetünk, például családba, barátokba, akik általában hozzánk hasonlóak (Yamagishi–Yamagishi 1994, Freitag–Traunmüller 2009). Sztompka (1999) amellet érvel, hogy nehéz megállapítani azt, hogy pontosan hol végződik a részleges bizalom és hol kezdődik az általánosított bizalom. Nagyobb földrajzi egységek esetében, ahol gyakori, de mulandó kapcsolatok alakulnak ki gyakran más szociális hátterű személyekkel, az általánosított bizalom számít (Delhey et al. 2011).

Svéd kutatók (Wallman Lundåsen–Wollebæk 2013, Wollebæk et al. 2012) szerint az általánosított-részleges fogalompár nem elégséges, mivel az csak egytényezős (bizonyos csoportokhoz tartozó emberek ismertek-e vagy sem a válaszadó számára), így a *lokalizált bizalom* használatát javasolják, ami a velünk közös földrajzi térszínen (jellemzően lakókörnyék) élőkbe vetett bizalmat vizsgálja. Ők erre egy összetett

fogalmat alkottak, amit közösségi bizalomnak (community trust) neveztek el. Az index három különböző csoportba (szomszédok, ugyanazon a lakókörnyéken élők, ugyanazon a településen élők) vetett bizalom értékéből tevődik össze. A felmérés, amin jelen tanulmányunk alapszik, csak a lakókörnyéken élőkbe vetett bizalmat (továbbá az általánosított bizalmat) vizsgálta, így a közösségi bizalmat nem tudtuk mérni. A lokalizált bizalom szintjét így a lakókörnyéken élőkbe vetett bizalommal írjuk le.

A társadalmi kohézió fogalomrendszeréhez több elmélet is tartozik, ezek közül a kettő legjelentősebb a konfliktuselmélet vagy etnikai versengésemélet (conflict vagy group-threat theory) és a kontaktushipotézis (contact theory). Számos bizonyíték utal arra, hogy az emberek alapvetően könnyebben megbíznak azokban, akik saját magukhoz hasonlóak (Habyarimana et al. 2007, Miguel–Gugerty 2005), ezáltal egy heterogén közösségben nehezen alakul ki magas általánosított bizalom (Alesina–La Ferrara 2002). A konfliktuselmélet azt hangsúlyozza, hogy egy szűkös földrajzi térben nagy verseny folyik az erőforrások (ingatlan, munka) elosztásáért, és emiatt az egyes csoportok a többi fenyegetőnek, versenytársnak tekintik (például Blalock 1967). A konfliktuselmélet a bizalmat érintő kutatásokban úgy érvényesül, hogy a sokszínűség hatására az egyének saját csoporton belüli bizalma nő, míg más etnikai csoportokba vetett bizalma csökken (Putnam 2007). E tanulmány szerint az etnikailag sokszínű területek, városrészek gyenge kohéziója tehát az ott élők közötti bizalom, együttműködés és a barátságok hiányából fakad. Ráadásul nemcsak a másokkal szembeni bizalom csökken, hanem idővel (a kezdeti, saját csoport iránti növekvő szolidaritás ellenére) a saját csoporton belüli is, mivel az egyén a heterogenitás miatt elszigetelődik, és az uralkodó társadalmi normák is meginognak körülötte. Putnam (a sokszínűség társadalmi kapcsolatokat szűkítő voltára utalva) módosította a kezdeti, konfliktuselméletből kiinduló feltevését, mely szerint az egyre nagyobb sokszínűség hatására a saját és a más etnikai csoportokba vetett bizalom egyaránt csökken (constrict theory). Egy másik érvelés szerint az egyének helyi tapasztalatokból származó „helyi jelzéseket” használnak az emberek megbízhatóságának megítéléséhez (Dinesen–Sønderskov 2015), így még nagyobb mértékben felértékelődik a szűk környezet sokszínűségének szerepe. Az a mechanizmus azonban még nem feltárt, hogy a sokszínűség pontosan mikor, hogyan és miért is csökkenti az általánosított bizalmat (Dinesen–Sønderskov 2015, Freitag–Bauer 2013).

A kontaktushipotézis az előzőekben kifejtetteknek épp az ellenkezőjét hangsúlyozza: a másik csoport tagjaival folytatott folyamatos érintkezés csökkenti a bizalmatlanságot, illetve az egyén újraértékeli helyét a saját és a másik csoport viszonylatában („minketből” és „őketből” egy közös „mi” lesz) (Allport 1954, Gaertner et al. 1993, Pettigrew 1998). Az ilyen pozitív kapcsolatok kialakításának egyik legnagyobb akadály a szegregátumokban való élés. A szegregációs érvelés szerint az etnikai sokszínűség hatása a szegregációból fakad, nem pedig az annak való kitettségéből. Azaz, ha figyelembe vesszük a szegregációt, az etnikai sokszínűségnek a bizalomra

gyakorolt hatása eltűnik, vagy pozitívvá válik (Stolle et al. 2008, Uslaner 2012). Kiemelendő még a multietnikus baráti hálózatok (Stolle et al. 2008, Stolle–Harell 2013), illetve az etnikailag kevert munkahelyek (Kokkonen et al. 2014) pozitív szerepe. Az elmúlt években nemcsak a csoportközi kapcsolatok számát, hanem azok „mélységét” és minőségét is kutatták. Laurence–Bentley (2018) legfőbb következtése az, hogy a negatív élményt hozó kapcsolatok nagyobb mértékben rontják a bizalmat, mint ahogy a pozitívak javítják azt. Jelen tanulmányunk a kontaktushipotézist nem vizsgálja, az erre irányuló kutatások ugyanis egyrészt jellemzően olyan direkt, bevándorlókkal való közös élményeket, baráti kapcsolatokat érintő kérdésekből állnak, melyeket a tanulmány alapját szolgáló kérdőíves felmérés nem tartalmaz, másrészt pedig e vizsgálatok még a települési szintnél is kisebb területekre koncentrálnak. A nemzetközi kutatások jellemzően vagy a konfliktuselmélet vagy a kontaktushipotézis bemutatására, vizsgálatára irányulnak, mi azonban megkíséreljük mindkét elmélet rövid összegzését.

A tanulmány fő kutatási kérdése, hogy a konfliktuselméletből kiindulva, milyen mértékben befolyásolja egy közigazgatási egység etnikai összetétele az ott élők általánosított, illetve lokalizált bizalmát, és megfigyelhető-e különbség a bizalom két mérési formája között? Hatással vannak-e az egyéni bizalom szintjére a terület aggregált adatai (sokszínűség, munkanélküliségi ráta, átlagjövedelmek), vagy az viszonylag pontosan meghatározható az egyén általános jellemzői alapján is (például képzettség, nem, jövedelem)? A tanulmány célja továbbá, hogy sokszínűség és a bizalom kapcsolatát egy viszonylag új, kulturális távolságokkal súlyozott sokszínűségi index segítségével (peripheral heterogeneity index – PHI) vizsgálja, majd tesztelje, hogy ennek alkalmazása vajon szignifikánsan eltérő eredményre vezet-e a klasszikus fragmentációs indexhez és a bevándorlók százalékos arányához képest?

Szakirodalmi áttekintés az észak-európai államok kapcsán

Az etnikai sokszínűségnek a társadalmi kohézióra gyakorolt hatását már számos tanulmány vizsgálta világszerte, ám metaelemzések (Schaeffer 2014, van der Meer–Tolsma 2014) alapján a negatív hatás nem egyértelmű, nem minden esetben figyelhető meg. A skandináv országokban például számos tényező mérsékelheti a sokszínűség negatív szerepét, beleértve az alacsony vagyoni egyenlőtlenséget (ami azonban az elmúlt években egyre növekedett), az északiak nagyfokú bizalmát a politikai intézményekben, illetve a jóléti államokat és azok multikulturalizmust támogató szakpolitikai intézkedéseit (Valenta–Bunar 2010, Charron–Rothstein 2014). Más vélemények szerint a szolidaritásra és a kölcsönösségre épülő északi jóléti modell intézményrendszere azonban kevésbé alkalmazkodóképes és sérülékenyebb lehet az etnikai heterogenitásra, mint más modellek (Kumlin et al. 2014).

Norvégiában Fladmoe–Steen–Johnsen (2018) kutatása szerint az általánosított bizalom nem kapcsolódik negatívan a sokszínűséghez, csak a lokalizált bizalom. En-

nek magyarázata, hogy az adott közösségen belül bekövetkezett demográfiai változással járó bizalomvesztés helyi szinten érvényesül, ahol a lakosok közvetlenül észlelnek eltérő normákat és potenciális visszaéléseket a rendszerrel szemben (Wallman Lundâsen–Wollabæk 2013). Szintén negatív a kapcsolat az önkénteskedés és a sokszínűség között, nincs kapcsolat viszont a sokszínűség és a társadalmi hálózatok sűrűsége között.

Svédországban is több kutatás zajlott már a témakörben. Gustavsson–Jordahl (2008) tanulmánya szerint, ami az 1990-es években készített svéd felméréseken alapul, a külföldön születettek százalékos aránya negatívan hat az általánosított bizalomra. Öberg et al. (2011) az egyéneknek a munkatársaik és a lakókörnyezetük iránti bizalmát vizsgálva megállapították, hogy az etnikai homogenitás és a vagyoni egyenlőség is növeli a bizalmat. A bizalom szintjét befolyásolja az egyén-környezet hasonlóságának mértéke és a környezet jellege is. Amellett érvelnek, hogy a szegregálódás folyamatát meg kell akadályozni, mivel az csökkenti a más csoportokkal való kapcsolatok esélyét (lásd kontaktushipotézis), ami egybeesik Kumlin–Rothstein (2007) megállapításával. A sokszínűségnek a svédek bizalomszintjére gyakorolt negatív hatása kisebb térszíneken is megmutatkozik, ezt igazolja Loxbo (2018) kutatása, amely iskolai osztályközösségi szinten igazolta a konfliktuselmélet befolyásoló szerepét.

Az előző fejezetben ismertetett közösségi bizalmat is Svédországban vizsgálták először. A kutatás eredménye, hogy a barátok bizalmának értékelése (részleges) és az idegenek megbízhatóságának értékelése (általánosított) alig különbözött, amennyiben figyelembe vették, hogy az egyéni változók ugyanazok legyenek. Viszont ha a környékükön lakók iránti bizalomra kérdeztek rá, ott már voltak eltérések. A szomszédaikban megbízók aránya Sundrybergben 58, míg az etnikai szempontból homogénebb Katrineholmban 80% volt (Wollabæk et al. 2012). Azok különösen bizalmatlanok a lakókörnyezetük iránt, akik elutasítják a sokszínűséget, mégis etnikailag sokszínű településen vagy városrészben kénytelenek élni, mivel a költözést segítő erőforrásokban szűkölködnek (Stolle–Harell 2013, Wallman Lundâsen–Wollabæk 2013). Azonban figyelembe kell venni, hogy ha az egyén olyan közösségben él, ahol nagyfokú bizalmatlanság jellemző, akkor nagy valószínűséggel csökken az általánosított bizalma is, mivel az egyén ennek hatására méginkább eltávolodik a társadalmi kapcsolatoktól, amelyek kijavíthaták volna a mások megbízhatóságát illető információs asszimetriát (Fetchenhauer–Dunning 2010).

A kontaktushipotézis explicit vizsgálatára kevesebb kutatás irányult. Példaként, az Osztrák Szabadságpárt (FPÖ) az olyan településeken jobban szerepelt, ahol a menekültek rövid ideig állomásoztak, azonban rosszabbul szerepelt, ahol hosszabb ideig éltek, például menekülttáborban. Utóbbi esetben több idő állt rendelkezésre, hogy kapcsolat alakuljon ki a menekültek és a helyi lakosság között (Steinmayr 2016). Svédországban azonban nem találtak ilyen kapcsolatot (Mehic 2019), melynek egy lehetséges oka lehet, hogy Ausztria alapvetően tranzitország, míg Svédország célország volt.

Módszertan

A kutatás térbeli kerete

Västra Götaland egyike Svédország 21 megyéjének, lakossága azonban az ország közel 20%-át teszi ki, központja pedig a multikulturális Göteborg. A kutatás földrajzi egységei a megyében található községek¹, a legkisebb svéd adminisztratív egységek voltak (Wallman Lundåsen–Wollebæk 2013). Habár módszertani szempontból a községek szintje nem a legideálisabb lépték a társadalmi kohézió kutatásához (a válaszadók pontos lakóhelye ugyanis nem ismert a községen belül), hiszen nincs lehetőség a lokális, szomszédsági hatások figyelembevételére (van der Meer–Tolsma 2014, Dinesen–Sønderskov 2018), ugyanis a bizalmat és kohéziót nemcsak a saját városnegyed etnikai összetétele befolyásolhatja, hanem a tágabb lakókörnyéké, beleértve a központi várost is (Fladmoe–Steen–Johnsen 2018). Különösen igaz ez az agglomerációra, az ingázás miatt (Leigh 2006). Így számos szakirodalmi példát találunk arra, hogy a községek szintjét veszik górcső alá a kutatók (például Dinesen–Sønderskov 2012, Wallman Lundåsen–Wollebæk 2013, Tolsma et al. 2009). Mivel Göteborg kiugró lakosságszámmal és ebből adódóan sokkal több mintavétellel rendelkezik, mint a többi község, az elemzésben a nagyváros tíz városrészét külön egységekként kezeltük, és ez valamelyest orvosolta az előbb említett problémát. Így a települési szintet 48 községgel és tíz göteborgi városrészrel vizsgáltuk.

Etnikai sokszínűség: a független változók

Svédországban az etnicitáskutatás azért is nehézkes, mert konkrét etnikai, nemzeti-ségi hovatarozásról szóló feljegyzések nincsenek, csak születési ország szerinti, illetve állampolgársági információkat gyűjtenek. Ezért jobb híján a születési ország szerinti csoportosítást választottuk (ugyanezzel a kategóriával számol Németország esetében Schaeffer [2014] is). A községekre vonatkozó születési ország szerinti adatokat a Svéd Statisztikai Hivatal honlapjáról [1], a göteborgi városrészek adatait pedig a város statisztikai adatbázisából [2] szereztük be.

A sokszínűség mérésére jellemzően két fő lehetőség kínálkozik az ilyen jellegű kutatásokban, az egyik a bevándorlók vagy a kisebbségek egyszerű százalékos aránya, a másik valamilyen sokszínűségi index alkalmazása (van der Meer–Tolsma 2014). A fragmentációs index, mely a Herfindahl–Hirschman index módosított változata, azt mutatja meg, hogy egy földrajzi helyen két véletlenül kiválasztott egyén mekkora eséllyel nem egy etnikum tagja (az értékek 0 és 1 között alakulhatnak) (Léphaft et al. 2014, Németh–Dövényi 2019). Van der Meer–Tolsma (2014) metaelemzése azonban kimutatta, hogy a fragmentációs index és a relatív csoport ará-

¹ Svédországban összesen 290 darab található, LAU 2-es szint. A svéd terminológia szerinti „kommunak” méretüket tekintve a magyarországi járásokkal, funkciójukat tekintve viszont a településekkel egyenértékűek, hiszen a legkisebb közigazgatási egységeket alkotják (Haldorson 2019).

nyának használata szinte ugyanarra az eredményre vezet, amennyiben a sokszínűségnek a társadalmi kohéziót befolyásoló szerepét vizsgáljuk. A fragmentációs index a következő képlettel írható le:

$$FI = 1 - \sum_{i=1}^N s_i^2$$

ahol s_i az i etnikum aránya a teljes népességhez viszonyítva, N az etnikumok száma.

Akár a relatív csoport arányt, akár a fragmentációs indexet vesszük alapul, e mutatók csupán a csoportok méreteire vonatkozó információt tartalmazzák. A kohézió szempontjából azonban az is döntő fontosságú lehet, hogy mely etnikai csoportok élnek együtt (jelen trendek alapján a bevándorlók nagy része a célországtól földrajzilag távoli, más vallással, más értékrenddel jellemezhető területekről származik, ami lassítja a beilleszkedést), azaz érdemes nagyobb figyelmet fordítani a kulturális különbségekre (Card et al. 2012, Alesina et al. 2018). A bevándorlók vallásának, nyelvének, értékrendjének stb. ismeretében fontos különbségeket alakító tényezőket tárhatunk fel. Erre hívta fel a figyelmet Schaeffer (2013) is, amikor az etnokulturális sokszínűség mérése mellett érvelt. Ő erre a célra a CED indexet (Greenberg 1956, Baldwin–Huber 2010) használta, ami figyelembe veszi az egyes országok közötti kulturális távolságokat is a World Values Survey alapján.² A CED index használatának előnye, hogy a sokszínűséget szofisztikáltabb módon ragadja meg, hiszen egy súlytényező beépítése révén nemcsak a „mennyire sokszínű” kérdésre adhat választ, hanem arra is, hogy a csoportok milyen mértékben különböznek egymástól. A hátrányok között viszont meg kell említeni, hogy sokkal körülményesebb és időigényesebb eljárásról van szó. A PHI (Desmet et al. 2005) optimális megoldás lehet; ez csak a központi csoport és az egyes kisebbségi csoportok távolságával számol, ugyanis a kisebbségi csoportok közötti távolságot nem méri. Legfőbb erénye az arany középút felkínálásában rejlik, hiszen úgy biztosít lehetőséget a csoportközi távolságokkal való súlyozásra, hogy nem igényel mátrixműveleteket, ezáltal idő- és helytakarékosabb megoldás. Ráadásul az általánosított input adatok alapján kijelenthető, hogy a CED és PHI közötti korrelációs együttható igen magas: 0,923 (Németh 2019). A PHI-t a következő képlet segítségével számítottuk ki.

$$PHI = 2 \sum_{j=1}^K s_j s_c \tau_{cj}$$

ahol s_j a svéd etnikum aránya a teljes népességhez viszonyítva, s_c a c etnikum aránya a teljes népességhez viszonyítva, τ_{cj} a svéd és a c etnikum közötti súlyozásra alkalmas változó, a továbbiakban a kulturális különbség.

² A német szociológus azt találta, hogy az etnokulturális sokszínűség összességében inkább negatív hatást gyakorol a társadalmi kohézióra, azonban a súlyozatlan és súlyozott sokszínűségi indexek használata ugyanazt az eredményt hozta. Schaeffer (2013) szerint ennek magyarázata, hogy a vizsgált településeken a bevándorlók aránya (maximum 29%) nem elég magas ahhoz, hogy megmutatkozzanak az esetleges módszertani különbségek.

Bizalom mérése: függő változók

A társadalmi kohézió mérésére a Western SOM³ 2014⁴ és Western SOM 2018⁵ kérdőíves felmérésekből nyert adatokat használtuk, amelyeket kétszintű multilevel analízisnek (HLM2) és lineáris regressziós elemzésnek vetettünk alá. A két kérdőíves felmérés válaszait tartalmazó adattáblákat a Svéd Nemzeti Adatbanktól kértük ki. Hasonlóan Gustavsson–Jordahl (2008) kutatásához mi is elsősorban az általánosított bizalommal vizsgáljuk a társadalmi kohéziót. Az erre vonatkozó standard kérdés – „Véleménye szerint mennyire lehet megbízni általánosságban az emberekben?” – szerepel ebben a felmérésben is, a válaszadók 0 és 10 közötti skálán válaszolhattak. Az általánosított bizalom értékeit a lakosságsszámmal súlyozva átlagoltuk az egyes községekre. A 2018. évi felmérésben szerepelt egy kérdés (Véleménye szerint mennyire lehet megbízni az emberekben azon a területen, ahol Ön él?), amely a környéken élőkbe vetett bizalmat mérte, szintén egy 0 és 10 közötti skálán. Ugyanezt a kérdést használta Leigh (2006) is, aki a lokalizált bizalmat (a továbbiakban mi is ezt a kifejezést használjuk) mérte vele és Wallman Lundåsen–Wollebæk (2013), illetve Fladmoe–Steen–Johnsen (2018) közösségi bizalom indexeinek is egyik alkotóeleme volt. Sturgis–Smith (2010) azt vizsgálta, hogy a megkérdezettek kikre gondoltak, amikor az „Önnel azonos területen élőkbe” vetett bizalmat kérdezték tőlük, és a legtöbben ismerőseiket nevezték meg, 5%-uk gondolt a településre, községre vagy lakókörnyékre.

Egyéni és a községekre/városrészekre vonatkozó adatok

A szakirodalmi előzmények és ajánlások alapján a Western SOM egyéni változói közül a válaszadó nemét⁶, iskolázottságát⁷, állampolgárságát⁸, havi jövedelmét vizsgáltuk⁹, illetve azt, hogy a megkérdezett mióta él az adott községben¹⁰ és hogy a felmérés idején munkanélküli volt-e. Az egyének bizalmát módosíthatják egyéb község/városrész szintű változók is (például Leigh 2006, Letki 2008, Dinesen–Sønderskov 2012), ezért a község/városrész lakosainak átlagjövedelmét, illetve a munkanélküliek arányát vettük be még a vizsgálatba. Az egyes változók leíró statisztikáját az 1. táblázat tartalmazza.

³ University of Gothenburg, SOM Intitutet felmérése. A felmérés tartalmazza Kungsbacka községet is, ami azonban nem Västra Götaland megye része, így az elemzésből kivettük.

⁴ Mintavétel mérete=6000; N=2900. Göteborgs Universitet, SOM-Institutet (2016).

⁵ Mintavétel mérete= 6000; N=2913. Göteborgs Universitet, SOM-Institutet (2019).

⁶ Bináris változónak kódolva (0=nő, 1=férfi).

⁷ 1=alacsony (legfeljebb 9 osztály), 2=középalacsony (legfeljebb középfokú végzettség), 3=középmagas (post-secondary, el nem végzett egyetem), 4=magas (felsőfokú végzettség).

⁸ Bináris változónak kódolva (0=tisztán svéd állampolgár, 1=nem svéd állampolgár vagy kettős állampolgár).

⁹ A felmérésben a jövedelmi adatok kategóriákra voltak bontva.

¹⁰ Helyi (egész életében, vagy csak kis megszakítással ebben a községben élt); régi beköltöző (legalább négy évvel a felmérés előtt költözött a községbe); új beköltöző (kevesebb mint négy éve költözött ide).

1. táblázat

A vizsgált változók leíró statisztikája, 2018
Descriptive statistics for survey variables, 2018

Változó	Minimum	Maximum	Átlag	Medián	N
Általánosított bizalom	0 (egyáltalán nem lehet megbízni az emberekből)	10	6,62	7	2824
Lokalizált bizalom	0 (egyáltalán nem lehet megbízni az emberekből)	10	7,34	8	2814
Állampolgárság	0 (svéd)	1 (nem svéd, vagy kettős állampolgár)	0,09	0	2846
Nem	0 (nő)	1 (férfi)	0,48	0	2913
Képzettség	1 (alacsony)	4 (magas)	2,76	3	2812
Jövedelem	1 (max. 14 999 SEK)	3 (több mint 35 000 SEK)	2,04	2	2768
Munkanélküli	0 (nem)	1 (igen)	0,03	0	2819
Adott településen élés ideje	1 (helyi)	3 (új beköltöző)	1,73	2	2832
Bevándorló, %	7 (Öckerö)	52,66 (Angered)	16,283	15,3	58
FI	0,135 (Öckerö)	0,793 (Angered)	0,295	0,284	58
PHI	0,073 (Öckerö)	0,343 (Angered)	0,163	0,159	58
Község/városrész munkanélkülisége (%)	2,332 (Öckerö)	18,71 (Angered)	6,491	5,758	58
Község/városrész átlagjövedelme (ezer SEK)	211,603 (Angered)	360,649 (Västra Götaborg)	288,029	283,500	58

Adatforrás: Western SOM 2018, [1], [2].

Modellezési stratégia

A sokszínűségnek (községi/városrészi szinten mért) az általánosított, illetve a lokalizált bizalomra (egyéni szinten mért) gyakorolt hatásának vizsgálására az adatok beágyazott jellegéből fakadóan HLM2-t (Hox 2002, Snijders–Bosker 1999) alkalmaztunk, az SPSS program segítségével. Az elemzést 2018. évi adatok alapján végeztük el, mivel ez a felmérés tartalmazza a lokalizált bizalomra vonatkozó kérdést is, és ebben az évben már pontosabban megmutatkozhat a bevándorlás következtében megnövekedett etnikai sokszínűség hatása is. A multikollinearitás teszt (amennyiben a sokszínűségi változók közül csak egyet léptettünk be a modellbe) lefuttatása után a VIF értékek mind a kritikus szint alatt maradtak, így lefutatható lett a modell. Először egy nullmodellt készítettünk, hogy kiderüljön a község/városrész szintű válto-

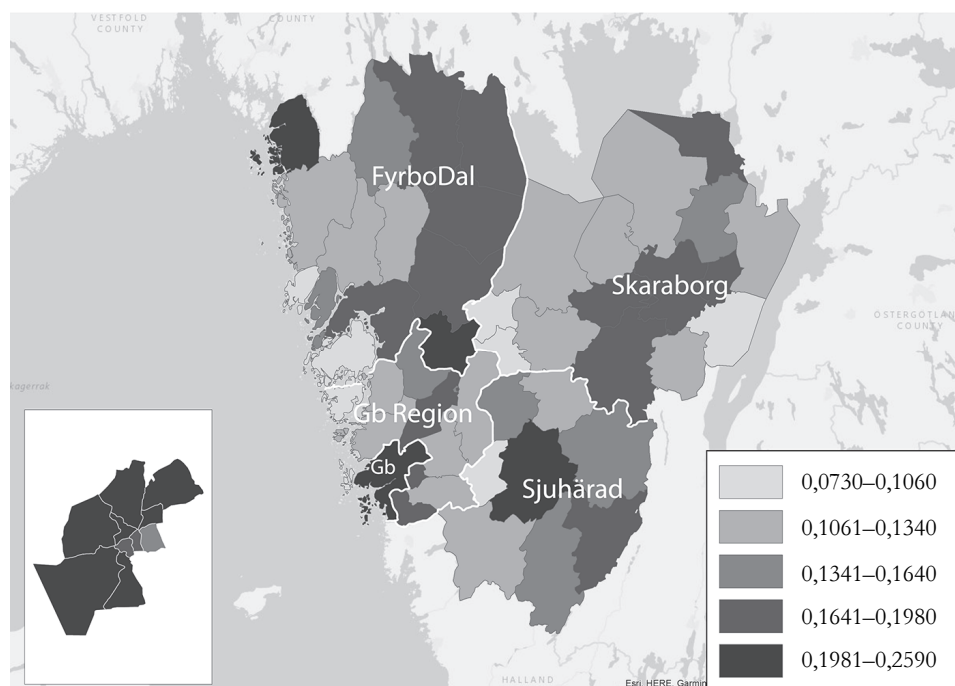
zók a függő változóban (általánosított, illetve lokalizált bizalom) bekövetkező variációt hány százalékban magyarázzák. Ezután az egyéni szintű változókat léptettük be a modellbe, majd a második szinten, Dinesen et al. (2020) javaslatát követve külön-külön vontuk be a kettes szintű független sokszínűségi változókat, a bevándorlók százalékát, a fragmentációs indexet és a PHI értékét. A legpontosabban illeszkedő modellt kibővítettük a község/városrész munkanélküliségével és átlagjövedelmével, mint újabb kettes szintű független változókat. A bizalom értékei ordinális változó, azonban Putnamhez (2007), illetve Fladmoe–Steen–Johnsenhez (2018) hasonlóan skálajellegűként kezeltük, és többszintű lineáris modellt alkalmaztunk. A kutatás során fellépett az a probléma, ami Reeskens–Hooghe (2009) tanulmányában is szerepelt, hogy egyes községekben a válaszok száma viszonylag kevés, nem éri el a Kreft (1996) által javasolt szintet, így fennáll annak a lehetősége, hogy az egyéni szinten a paraméterbecslések torzok (Meuleman et al. 2007). Az általánosított bizalommal mint függő változóval a többszintű lineáris modell hiba nélkül lefutott, a lokalizált bizalom esetében azonban a sokszínűséget jelző változókat (bevándorlók százaléka, FI, PHI) és az állampolgárság, képzettség, jövedelem egyéni szintű változókat együttes modellben szerepeltetése esetében a modellek nem konvergáltak (a hesseni mátrix pozitív határozott). Ennek következtében e modellek esetében kénytelenek voltunk a hibát okozó egyéni változókat kivenni. Így ugyan szignifikánsan csökkent a modellek magyarázó ereje, de legalább kaptunk értéket a sokszínűségi változók hatásáról. A megerősítés érdekében az összes változót lefutattuk egy lineáris regressziós modellben, ami – a beágyazott struktúra miatt – ugyan kevésbé szofisztikált módszer (Lancee–Dronkers 2008), de a szakirodalomban bőven van példa az alkalmazására (például Goldschmidt et al. 2017, Putnam 2007).

Eredmények

A vizsgált négy év alatt a sokszínűség (FI és a PHI is) jelentősen megnőtt, minden egyes községben/városrészben pozitív a változás. 2018-ban a leghomogénebb községek a megye nyugati partján és a szigetvilágban találhatók (1. ábra). Ezekben a községekben ugyanis a szűkös ingatlanállományra hivatkozva kevesebb menekültet fogadtak be, Öckerö még 2014-ben is visszautasította a menekültelhelyezési programban való részvételt (Mehic 2019). Egy homogénebb régió található még a megye központi részén. Az etnikailag leginkább kevert közigazgatási egységek a nagyvárosok (Göteborg összes városrésze, Borås és Trollhättan) és a Vänern-tó nyugati partjának községei (Bengtstors, Mellerud és Åmål).

1. ábra

A PHI 2018-ban
PHI in 2018

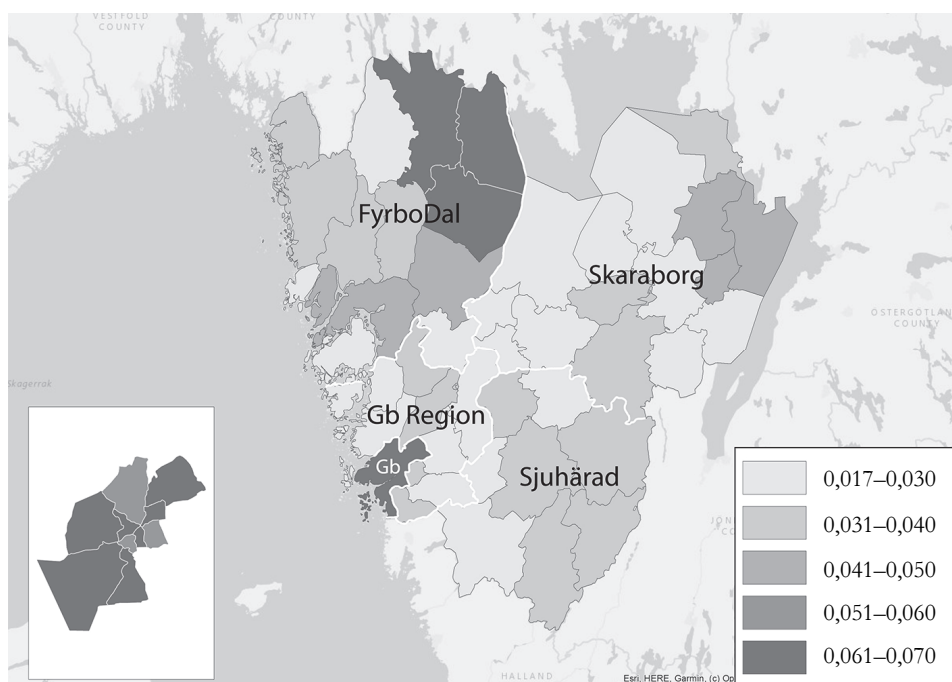

Forrás: [1], [2]. Feliratokon a megye részei (längsdelen) a községek közössége (kommunalförbund) alapján (Gb=Göteborg; FyrboDal=Fyrstad, Bohuslän és Dalsland).

A nagyvárosok már korábban is etnikailag sokszínűek voltak, és ezt tovább erősítette az, hogy a bevándorlók az általuk kívánt településre kerülhettek. Ez különösen a család-újraegyesítés és a meglévő, kialakult migrációs hálózatok esetében merülhetett fel (Farkas–Dövényi 2018, Glorius 2018, Mehic 2019, Kincses–Tóth 2020). Bengtsfors térsége viszont újonnan és hirtelen sok bevándorlót fogadott (2. ábra), a négy év alatt itt a PHI értéke másfélszeresére növekedett, míg Göteborgban csak 1,1-szeresére. Ahogy azonban egész Svédországban, úgy ezekben a községekben sem jellemző az azonos etnikumok nagy földrajzi koncentrációja, és néhány kivételtől eltekintve a környékek, ahol kevés svéd él, jellemzően multietnikusak (Andersson–Bråmås 2008). Az etnikumok eloszlásában megfigyelhető egy fontos különbség, amit Göteborg és Strömstad esete szemléltet. A két község FI értéke szinte megegyezik, a PHI viszont Göteborgban 20%-kal nagyobb, ennek oka, hogy Göteborgban nagyobb arányú szír, iraki és iráni bevándorló él, míg Strömstadban főleg norvégok, akik kulturálisan közelebb állnak a svédekhez.

2. ábra

A PHI 2014 és 2018 közötti változása
Change in PHI between 2014 and 2018

Forrás: Svéd Statisztikai Hivatal és Göteborg statisztikai adatbázisa alapján saját szerkesztés (2020). Feliratokon a megye részei (länsdelen) a községek közössége (kommunalförbund) alapján (Gb=Göteborg; FyrboDal=Fyrstad, Bohuslän és Dalsland).

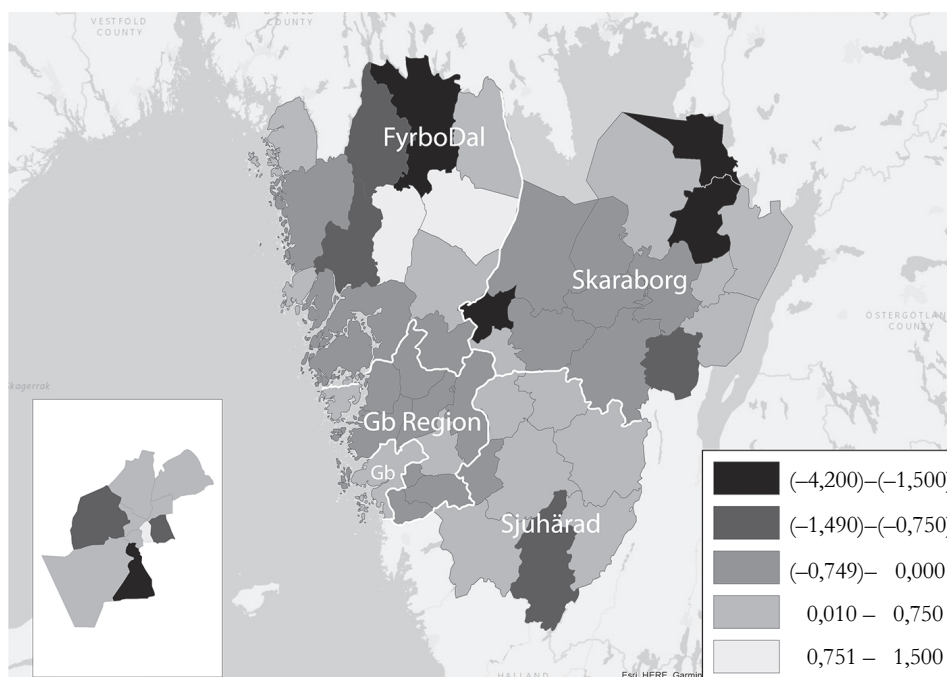
Svédországban a bizalom szintje hagyományosan magas, földrajzilag homogén, Västra Götalandban valamivel alacsonyabb az országos átlagnál (Elfvig 2019). Svédországban a lakosok általánosított bizalmában a településtípusok között sincs szignifikáns különbség (Bodor et al. 2017). Az országban a bizalom szintje stabil volt, vagy lassan nőtt 2014-ig, 2015-ben azonban ez a folyamat megállt és enyhén negatívba fordult, a magas bizalommal rendelkezők aránya csökkent, míg a közepes, illetve az alacsony bizalommal rendelkezőké nőtt (Martinsson–Andersson 2019a). Emelkedik azoknak az aránya is, akik bizalmatlanok a környékükön élőkkel szemben (Lindberg–Svensson 2012). Västra Götaland megyében ez az aggasztó trend nem jelenik meg, itt 2008 és 2014 között volt csökkenés, azóta stabilizálódott a folyamat, és a magas bizalommal rendelkezők aránya már magasabb az országos átlagnál (Martinsson–Andersson 2019b). A községek esetében a bizalom már kevésbé homogén, mint megyei szinten, nagyobb a szórás. 2014-ben míg a legkisebb átlagos értékkel Färgelanda (5,18), addig a legmagasabbal Gullspång (8) rendelkezik. Az alacsonyabb átlagos bizalommal jellemezhető községek Dalslandban koncentrálnak, míg a

magas bizalmúak elszórtan. 2018-ra a községek átlagos általánosított bizalma kismértékben romlott, a vizsgált közigazgatási egységek 59%-ában csökkent (3. ábra). A bizalom térstruktúrája 2014-hez képest nem változott jelentősen, a legalacsonyabb bizalommal egy dalslandi község, Bengtsfors (4) rendelkezik, míg a legmagasabbal Öckerö (7,29). A lokalizált bizalom átlagértéke magasabb, mint az általánosított bizalomé, ennek oka a csoporton belüli elfogultságban keresendő, mivel e kérdés alanyainak esetében jórészt az ismerőseikre gondolnak az emberek (Sturgis–Smith 2010). Hasonlóan magasabb volt a közösségi bizalom átlaga Fladmoe–Steen-Johnsen (2018) kutatásában is, igaz ők 0–4 mérési skálát alkalmaztak. Göteborg városrészeinek 2018. évi értékei jelentős eltérést mutatnak: Centrum városrész átlaga (7,58, ráadásul jelentősen javult négy év alatt) magasabb Öckerö értékénél is, míg a legalacsonyabbak – Västra Hisingen (6,18), Lundby (6,2) és Angered (6,22) – az utolsó negyedben találhatók. A vizsgált négy év alatt az átlagértékek három városrészben csökkentek, legnagyobb mértékben Askim-Frölunda-Högsboban.

3. ábra

Az általánosított bizalom 2014 és 2018 közötti változása (átlagok alapján)

Change in generalised trust between 2014 and 2018 (based on averages)

Forrás: Western SOM 2014 és Western SOM 2018 alapján saját szerkesztés (2020). Feliratokon a megye részei (länssdelen) a községek közössége (kommunalförbund) alapján (Gb=Göteborg; FyrboDal=Fyrstad, Bohuslän és Dalsland).

Korreláció

A bizalom és a sokszínűség kapcsolatát regresszóival elemezzük, de először Spearman korrelációt is készítettünk. A sokszínűséget mérő indexek, illetve a bevándorlók százalékos aránya a 2014-ben mért általánosított bizalommal nincs szignifikáns negatív kapcsolatban (2. táblázat). 2018-ban az általánosított bizalom a sokszínűség egyik mérőszámával sincs kapcsolatban, a lokalizált bizalom esetében azonban szignifikáns, gyenge/közepes negatív kapcsolat figyelhető meg. Mint ahogy azt más tanulmányok (például Wallman Lundâsen–Wollebæk 2013) is bebizonyították, a lokalizált bizalommal erősebb az összefüggés, mint az általánosított bizalommal. A sokszínűségi indexek használata között csupán kismértékűek az eltérések, viszont a bizalom mindkét formája esetében a PHI-val lett a legerősebb, míg a bevándorlók százalékos arányával a leggyengébb kapcsolat. Göteborg városrészekre való bontásának hasznosságát jelzi, hogyha csak a 49 községet elemeztük volna, akkor a lokalizált bizalom esetében ugyan szignifikáns, de gyengébb korrelációt kaptunk volna (ezek az eredmények zárójelben láthatók).

2. táblázat

A bizalom és a sokszínűségi indexek korrelációja Västra Götaland megye községeiben és Göteborg városrészeiben
Correlation of trust and diversity indices in municipalities of Västra Götaland County and in the city districts of Gothenburg (2014 and 2018)

Bizalom	PHI	FI	Bevándorló, %	PHI	FI	Bevándorló, %
	2014			2018		
Általánosított bizalom, 2014	-0,236 (-0,139)	-0,179 (-0,166)	-0,105 (-0,166)			
Általánosított bizalom, 2018				-0,166 (-0,168)	-0,158 (-0,193)	-0,155 (-0,190)
Lokalizált bizalom, 2018				-0,408*** (-0,321)***	-0,382*** (-0,300)***	-0,381*** (-0,302)***

Megjegyzés: *** $p < 0,001$. $N = 58$. A zárójeles értékek olyan korrelációra vonatkoznak, amikor a 49 kommunát, tehát Göteborgot nem városrészekre bontva vizsgáltuk.

Adatforrás: Western SOM 2018, [1], [2].

Többszintű modellek

A nullmodellben mindkét függő változó esetében a község/városrészi szinthez tartozó érték szignifikáns lett, tehát megvan a többszintű modellek alkalmazásához szükséges variancia. Az osztályon belüli korrelációs (ICC) érték alapján az általánosított bizalom varianciáját 2,3, a lokalizált bizalom varianciáját pedig 2,8%-ban magyarázzák a kettes szintű változók (3. táblázat). Reeskens–Hooghe (2009) belgiumi kutatásában az általánosított bizalom esetében 3,95% ICC-t talált, míg Norvégiában

Fladmoe–Steen-Johnsen (2018) az általánosított bizalomból 0,9%, a közösségi bizalomból 4% ICC-t állapított meg. A kapott svéd értékek tehát nem térnek el nagymértékben az európai trendektől, és az egyéni szintű változóknak itt is nagyobb a szerepük.

3. táblázat

A bizalom varianciakomponensei Västra Götaland megye községei és Göteborg városrészei esetében, 2018

Variance components of trust for municipalities of Västra Götaland County/city districts of Gothenburg, 2018

Indikátor	Szint		ICC, %
	1 (Egyéni)	2 (Község/városrész)	
Általánosított bizalom	4,7634	0,1123	2,3
Lokalizált bizalom	4,5538	0,1314	2,8

Megjegyzés: N (1-es szint): 2824 (általánosított bizalom) és 2814 (lokalizált bizalom); N (2-es szint): 58.

Adatforrás: Western SOM 2018, [1], [2].

A HLM2 regresszióelemzés megerősítette, hogy a sokszínűségnek nincs hatása a lakosok általánosított bizalmára (4. táblázat). Az egyéni változókat tartalmazó modell 1-hez képest egyik sokszínűségi indexet, illetve a bevándorlók százalékát tartalmazó modell sem illeszkedett szignifikánsan pontosabban az adatokra. A modell 2, a modell 3 és a modell 4 során kapott -2 log likelihood értékek között alig van különbség, tehát az, hogy a sokszínűséget milyen változóval vizsgáljuk, nem javítja a modellt (sőt a bevándorlók százalékos arányának beemelése még rontja is). A további kettes szintű változók, mint a település/városrész munkanélkülisége, illetve az ott élők átlagjövedelme sem befolyásolja az általánosított bizalmat. Amint azt a nullmodell is mutatja, az egyéni tényezők sokkal fontosabbak. Ezen változók hatása és szerepe a várt módon alakult. A svéd állampolgárok, a magasabban képzettek és a nagyobb átlagjövedelemmel rendelkezők bizalma magasabb. Képzettség tekintetében már a középmagas végzettségűeknek is alacsonyabbak az értékeik, mint a magasabban képzetteknek, a középalacsony és az alacsony képzettségű csoport esetében ez a különbség még nagyobb. Alacsonyabb általánosított bizalommal rendelkeznek a munkanélküliek, illetve azok, akik az elmúlt négy évben költöztek a jelenlegi településükre.

4. táblázat

**Többszintű többszörös regressziós modell,
általánosított bizalom függő változóval, 2018**
Multilevel multiple regression model
with generalized trust as dependent variable, 2018

Megnevezés	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4	Modell 5
Intercept	5,71*** (0,34)	5,77*** (0,37)	5,8*** (0,37)	5,2*** (0,22)	5,28*** (0,87)
Állampolgárság (nem svéd)					
Svéd állampolgárság	0,77*** (0,15)	0,76*** (0,15)	0,76*** (0,15)	0,75*** (0,15)	0,75** (0,22)
Nem (férfi)					
Nő	0,10 (0,09)	0,10 (0,9)	0,10 (0,09)	0,10 (0,9)	0,09 (0,16)
Képzettség (magas)					
Középmagas	-0,37** (0,11)	-0,37** (0,11)	-0,37** (0,11)	-0,37** (0,11)	-0,36** (0,11)
Középalacsony	-0,73*** (0,11)	-0,73*** (0,11)	-0,73*** (0,11)	-0,73*** (0,11)	-0,73*** (0,11)
Alacsony	-1,06*** (0,14)	-1,06*** (0,14)	-1,06*** (0,14)	-1,06*** (0,14)	-1,05*** (0,14)
Jövedelem (magas)					
Közepes	-0,45*** (0,10)	-0,46*** (0,10)	-0,46*** (0,10)	-0,46*** (0,10)	-0,44*** (0,10)
Alacsony	-0,70*** (0,13)	-0,70*** (0,13)	-0,70*** (0,13)	-0,70*** (0,13)	-0,69*** (0,13)
Munkanélküliség (munkanélküli)					
Nem munkanélküli	0,76** (0,29)	0,76** (0,29)	0,76** (0,29)	0,76** (0,29)	0,77** (0,29)
Településen való élés hossza (új betelepülő)					
Régi betelepülő	0,36** (0,14)	0,36* (0,14)	0,36* (0,14)	0,36* (0,14)	0,36* (0,25)
Helyi	0,18 (0,14)	0,18 (0,14)	0,18 (0,14)	0,18 (0,14)	0,19 (0,14)
Bevándorlók százalékos aránya		-0,003 (0,007)			
FI			-0,25 (0,44)		
PHI				-0,99 (0,99)	-0,04 (2,07)
Munkanélküliség					-0,012 (0,04)
Átlagjövedelem					0,002 (0,002)
LR-test of deviance, χ^2 (változás a model 1-hez képest)		7,96** (csökkenés)	0,524	2,828	10,914* (csökkenés)
N (1-es szint)	2338	2338	2338	2338	2338
N (2-es szint)	58	58	58	58	58

Megjegyzés: *** $p < 0,001$ ** $p < 0,01$ * $p < 0,05$ + $p < 0,1$. Standardizálatlan együtthatók, zárójelben a standard hibák. Egyes változók esetében a referenciakategóriák zárójelben olvashatók.

Adatforrás: Western SOM 2018 (1-es szint), [1], [2] (2-es szint).

5. táblázat

**Többszintű többszörös regressziós modell,
lokalizált bizalom függő változóval, 2018**
Multilevel multiple regression model with localized trust as dependent variable,
2018

Megnevezés	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4	Modell 5
Intercept	5,91*** (0,34)	5,89*** (0,32)	5,99*** (0,33)	6,17*** (0,34)	7,28*** (0,76)
Állampolgárság (nem svéd)					
Svéd állampolgárság	0,85*** (0,15)	0,77*** (0,15)	0,77*** (0,15)	0,79*** (0,15)	0,79*** (0,15)
Nem (férfi)					
Nő	0,13 (0,08)	0,14+ (0,08)	0,14+ (0,08)	0,14+ (0,08)	0,13 (0,08)
Képzettség (magas)					
Középmagas	-0,29** (0,11)				-0,30** (0,11)
Középalacsony	-0,62*** (0,11)				-0,63*** (0,11)
Alacsony	-0,68*** (0,14)				-0,71*** (0,14)
Jövedelem (magas)					
Közepes	-0,39*** (0,10)				-0,55*** (0,55)
Alacsony	-0,47*** (0,13)				-0,31** (0,23)
Munkanélküliség (munkanélküli)					
Nem munkanélküli	0,88** (0,29)	0,83** (0,28)	0,83** (0,28)	0,82** (0,28)	0,88** (0,29)
Településen való élés hossza (új betelepülő)					
Régi betelepülő	0,52*** (0,14)	0,56*** (0,14)	0,56*** (0,14)	0,56*** (0,14)	0,54*** (0,14)
Helyi	0,38** (0,14)	0,31* (0,14)	0,31* (0,14)	0,32* (0,14)	0,36** (0,14)
Bevándorlók százalékos aránya		-0,31*** (0,005)			
FI			-2,05*** (0,35)		
PHI				-4,6*** (0,78)	
Munkanélküliség					-0,092*** (0,19)
Átlagjövedelem					-0,002 (0,002)
LR-test of deviance, χ^2 (változás a model 1-hez képest)		448,926*** (csökkenés)	440,323*** (csökkenés)	438,354*** (csökkenés)	6* (növekedés)
N (1-es szint)	2351	2351	2351	2351	2351
N (2-es szint)	58	58	58	58	58

Megjegyzés: *** $p < 0,001$ ** $p < 0,01$ * $p < 0,05$ + $p < 0,1$. Standardizálatlan együtthatók, zárójelben a standard hibákkal. Standardizálatlan együtthatók, zárójelben a standard hibákkal. Egyes változók esetében a referenciakategóriák zárójelben olvashatók.

Adatforrás: Western SOM 2018 (1-es szint), [1], [2] (2-es szint).

A *lokalizált bizalommal* mint függő változóval számolt modell 1-ben ugyanazok a változók lettek szignifikánsak, mint az általánosított bizalom esetében (5. táblázat). Az, hogy az egyén mióta él a településen, ezen függő változó esetében szignifikánsabb befolyásoló tényező, akik régóta élnek a településen (a szignifikáns kapcsolat a várakozásoknak megfelelően a helyiek esetében is megjelenik) a bevándorlók arányának gyors növekedése ellenére is nagyobb bizalommal rendelkeznek a lakókörnyezetükben élők iránt. A nemek szerinti változó már szignifikáns lett (abban az esetben, amikor nem vettük figyelembe a képzettséget és a jövedelmet), a nők esetében magasabb értékek várhatók. A sokszínűséget jelző változók és a képzettség, jövedelem egyéni szintű változók együttes modellben való szerepeltetése esetében a modellek nem konvergáltak. Emiatt e modellek esetében kénytelenek voltunk a hibát okozó változókat kivenni, így ugyan csökkent a modellek magyarázó ereje, de legalább kaptunk értéket a sokszínűségi változók hatásának megállapításához. A sokszínűségi indexek és a bevándorlók százaléka is negatívan szignifikáns lett, így kijelenthető, hogy a heterogénebb községekben/városrészekben élés csökkenti a lakosoknak a környékükön élőkbe vetett bizalmát. Az egyéni változókat és a kettes szintű munkanélküliséget, átlagjövedelmet tartalmazó modell sokkal pontosabban illeszkedik, mint a modell 1, ennek oka, hogy a község/városrész munkanélkülisége is negatívan hat a lokalizált bizalomra.

Mivel a teljes HLM2 a lokalizált bizalom esetében nem konvergált, lineáris regressziót készítettünk, hogy kiderítsük az egyéni változók, illetve a sokszínűség együttes megléte esetén is szignifikáns értékeket kapunk-e. A lineáris modellezés előnye még, hogy így pontosabban meg lehet állapítani, hogy a modell a sokszínűség melyik változójának beemelése esetén illeszkedik a legjobban. A sokszínűség szerepe minden esetben negatív és szignifikáns lett, az egyéni változók megléte mellett is van hatásuk (6. táblázat). A modellek R^2 értékei között csupán 0,001 eltérés található. A modell 4-ben a község/városrész munkanélkülisége nem lett szignifikáns, ellentétben a többszintű modellekkel.

6. táblázat

Lineáris regressziós modellek, lokalizált bizalom függő változóval, 2018
 Linear regression models with localized trust as dependent variable, 2018

Megnevezés	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4
Állampolgárság (nem svéd)				
Svéd állampolgárság	0,764*** (0,15)	0,764*** (0,15)	0,781*** (0,15)	0,779*** (0,02)
Nem (férfi)				
Nő	0,138 (0,08)	0,137 (0,08)	0,143 (0,08)	0,133 (0,08)
Képzettség (magas)				
Középmagas	-0,297** (0,11)	0,299** (0,11)	-0,305** (0,11)	-0,304** (0,11)
Középalacsony	-0,634*** (0,11)	-0,639*** (0,11)	-0,645*** (0,11)	-0,643*** (0,11)
Alacsony	-0,709*** (0,14)	-0,712*** (0,14)	-0,718*** (0,14)	-0,715*** (0,14)
Jövedelem (magas)				
Közepes	-0,41*** (0,1)	-0,41*** (0,1)	-0,405*** (0,1)	-0,401*** (0,1)
Alacsony	-0,464** (0,13)	-0,465** (0,13)	-0,461** (0,13)	-0,457** (0,13)
Munkanélküliség (munkanélküli)				
Nem munkanélküli	0,919** (0,29)	0,916** (0,29)	0,898** (0,29)	0,898** (0,29)
Településen való élés hossza (új betelepülő)				
Régi betelepülő	0,536*** (0,14)	0,536*** (0,14)	0,543*** (0,14)	0,536*** (0,14)
Helyi	0,418** (0,14)	0,419** (0,14)	0,425** (0,14)	0,429** (0,14)
Bevándorlók százalékos aránya	-0,033*** (0,005)			
FI		-2,225*** (0,34)		
PHI			-5,053*** (0,73)	-4,444** (1,5)
Munkanélküliség				-0,013 (0,03)
Átlagjövedelem				0,0001 (0,005)
F	19,722***	19,791***	19,794***	16,760***
R ²	0,080	0,080	0,080	0,080
Adj. R ²	0,076	0,076	0,076	0,075

Megjegyzés: ***p<0,001 **p<0,01 *p<0,05 +p<0,1. N=2657. Standardizálatlan együtthatók, zárójelben a standard hibákkal. Egyes változók esetében a referenciakategóriák zárójelben olvashatók.

Adatforrás: Western SOM 2018 (1-es szint), [1], [2] (2-es szint).

Konklúziók

Västra Götaland megyében a menekültválság hatására 2014 és 2018 között jelentősen megnőtt a sokszínűség, leginkább a Vänern-tó nyugati partján található községekben. A kutatás során a sokszínűség és a társadalmi kohézió kapcsolatát, és azon belül az általánosított és a lokalizált bizalmat vizsgáltuk. Az általánosított bizalomra a sokszínűség a többszintű modellek és a korreláció eredménye alapján nem gyakorol hatást, bármilyen módszerrel is mérjük (kisebbségek aránya, súlyozatlan és súlyozott sokszínűségi index). Az egyéni változók nagymértékben magyarázzák az egyén bi-

zalmi szintjét, így sem a község/városrész sokszínűsége, sem munkanélküliségi rátája, sem átlagos jövedelme nem befolyásolja jelentősen.

A lokalizált bizalom esetében azonban már más eredményeket kaptunk, és itt megmutatkozik Göteborg városrészekre való bontásának hasznossága is (kisebb egységekben nagyobb mértékű az etnikai sokszínűség negatív hatása, ehhez nem szükséges lakókönyéki szintre menni, már itt is megmutatkozik). A lokalizált bizalom esetében is nagyobb hatást gyakorolnak az egyéni változók. A várakozásoknak megfelelően a helyi lakosok általános bizalma szignifikánsan nagyobb, mint az újonnan beköltözőké. A magasabb bizalmi szint a régi beköltözők (akiknek 10%-a nem svéd állampolgár) esetében is megjelenik, ami a sikeres integráció indikátoraként is értékelhető. Mi több, a régi beköltözők általánosított bizalmi szintje is magasabb, ami a helyi lakosok esetében már nem állapítható meg.

E tanulmány illeszkedik azon korábbi kutatások (Wallman Lundåsen–Wollebæk 2013, Fladmoe–Steen-Johnsen 2018) sorába, melyek a sokszínűségnek a lokalizált bizalmat csökkentő, erodáló hatására világítanak rá, és így megerősítik a konfliktuselmélet feltételezését (a válaszadók a sokszínűség hatására kevésbé bíznak a velük egy lakókönyéken élőkben, nem jelenik meg a saját csoport/más etnikai csoport válaszvonal). Egy másik kutatási kérdés arra vonatkozott, hogy a sokszínűség negatív hatása milyen messzire „sugároz ki”. A szakirodalmi előzmények főleg lakókönyéki, illetve a mindennapi térhasználat során érintett területek sokszínűségét kapcsolták össze a bizalom alacsony szintjével, jelen kutatásban azonban már a község sokszínűségének negatív hatása is megfigyelhető. Az ingázás mellett szerepet játszhat ebben a helyi média, ami kibővíti a lokális fogalmát (Phan 2008), továbbá a szélsőjobboldali pártok politikája, ami ráirányítja a lakosok figyelmét a bevándorlásra, majd negatív összefüggésbe helyezi azt, ami növelheti a bevándorlásellenes attitűdöt (Bohman–Hjerm 2016, Bertus 2017). Ezen pártok retorikája a bizalom csökkenéséhez és a társadalmi kohézió gyengüléséhez vezethet (Helbling et al. 2015). Az alacsony bizalommal rendelkező lakosok pedig egyértelműen felülreprezentáltak a szélsőjobboldali Svéd Demokraták párt szavazói között (Holmberg–Rothstein 2020).

Azonban az etnikailag vegyes környékek negatív helyi tapasztalataiból származó „helyi jelzések”, amiket az egyének az emberek általánosított megbízhatóságának megítéléséhez használnak (Dinesen–Sønderskov 2015), az általánosított bizalomra nem hatnak. Az észak-európai országokra jellemző intézményi és kulturális tényezők sikeresen csökkenthetik a sokszínűség ez irányú negatív hatását (Valenta–Bunar 2010, Charron–Rothstein 2014).

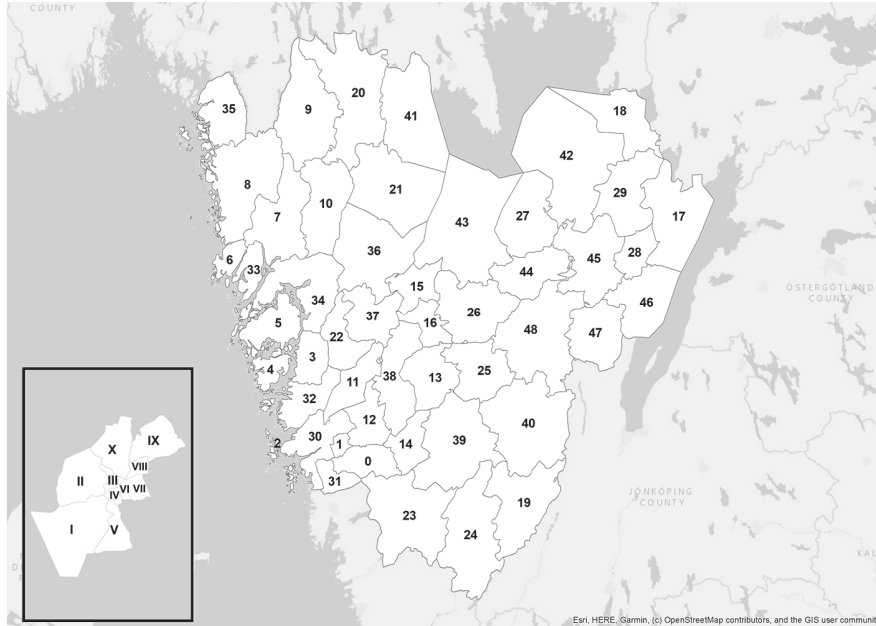
A sokszínűségi indexek között nincs nagy különbség; a lineáris regresszió eredménye alapján mindegyik sokszínűségi index esetében hasonló illeszkedés figyelhető meg. Ugyan a sokszínűség árnyalásával megfogható olyan értékrendbeli, nyelvi különbségek, amelyek hatására az egyén kevésbé tűnhet megbízhatónak (Dinesen et al. 2020), összességében véve a kulturális távolságokkal súlyozott sokszínűségi index használata nem ad szignifikánsan eltérő eredményt. Ez összhangban van Schaeffer

(2013) megállapításával, mely szerint a sokszínűségi indexek használata a bevándorlók arányához képest nem ad hozzá jelentősen többet a modellekhez. Ez azt jelenti, hogy bár elméletben a különböző sokszínűségi indexeknek fontos jelentésmegkülönböztető szerepük lehet (lásd Németh 2019), az empirikus vizsgálatok során ezek olykor nem mutatkoznak meg. A magyarázat Västra Götaland megyében is ugyanaz, mint Németországban: a helyi lakosok egy etnikailag összetett kisebbségi közzel találkoznak, nem pedig egy homogén etnikummal, így a közösségi kohézió dinamikáját alapvetően a többség-kisebbség kölcsönhatás formálja.

Melléklet Annex

M1. ábra

Västra Götaland megye községei/Göteborg városrészei Västra Götaland County municipalities/Gothenburg city districts

Megjegyzés: A térképen arab számmal jelzett községek és Göteborg római számmal jelzett városrészeinek nevei a következők.

Västra Götaland megye községei:

0: Härryda
1: Partille
2: Öckerö
3: Stenungsund
4: Tjörn
5: Orust
6: Sotenäs
7: Munkedal
8: Tanum
9: Dals-Ed
10: Färgelanda
11: Ale
12: Lerum
13: Vårgårda
14: Bollebygd
15: Grästorp
16: Essunga
17: Karlsborg
18: Gullspång
19: Tranemo

20: Bengtsfors
21: Mellerud
22: Lilla Edet
23: Mark
24: Svenljunga
25: Herrljunga
26: Vara
27: Götene
28: Tibro
29: Töreboda
30: Göteborg
31: Mölndal
32: Kungälv
33: Lysekil
34: Uddevala
35: Strömstad
36: Vänersborg
37: Trollhättan
38: Alingsås
39: Borås
40: Ulricehamn

41: Åmål
42: Mariestad
43: Lidköping
44: Skara
45: Skövde
46: Hjo
47: Tidaholm
48: Falköping

Göteborg városrészei:

I: Västra Göteborg
II: Västra Hisingen
III: Lundby
IV: Majorna-Linné
V: Askim-Frölunda-Högsbo
VI: Centrum
VII: Örgryte-Härlanda
VIII: Östra Göteborg
IX: Angered
X: Norra Hisingen

Köszönetnyilvánítás

Németh Ádám kutatása a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj (BO/00310/21/10) támogatásával készült.

IRODALOM

- ALESINA, A.–LA FERRARA, E. (2000): Participation in heterogeneous communities *The Quarterly Journal of Economics* 115 (3): 847–904.
<https://doi.org/10.1162/003355300554935>
- ALESINA, A.–LA FERRARA, E. (2002): Who trusts others? *Journal of Public Economics* 85 (2): 207–234. [https://doi.org/10.1016/S0047-2727\(01\)00084-6](https://doi.org/10.1016/S0047-2727(01)00084-6)
- ALESINA, A.–LA FERRARA, E. (2005): Ethnic diversity and economic performance *Journal of Economic Literature*, 43: 762–800. <https://doi.org/10.1257/002205105774431243>
- ALESINA, A.–MIANO, A.–STANTCHEVA, S. (2018): Immigration and redistribution (No. w24733). *National Bureau of Economic Research Working Paper Series*
<https://doi.org/10.3386/w24733>
- ALLPORT, G. W. (1954): *The nature of prejudice* Addison-Wesley, Cambridge/Reading, MA.
- ANDERSSON, R.–BRÅMÅ, Å. (2008): Segregation och segmentation på bostadsmarknaden: Exemplet Malmöregionen *IBF Working Papers* No 56.
- BALDWIN, K.–HUBER, J. D. (2010): Economic versus cultural differences: Forms of ethnic diversity and public goods provision. *American Political Science Review* 104 (4): 644–662. <https://doi.org/10.7910/DVN/Z7RTOQ>
- BERTUS, Z. (2017): Investigating the background of radical right-wing mobilization in Hungary with regional statistical methods *Regional Statistics* 7 (2): 190–208.
<https://doi.org/10.15196/RS070207>
- BLALOCK, H. M. (1967): *Toward a theory of minority-group relations* Wiley, New York.
- BODOR, Á.–GRÜNHUT, Z.–HORECZKI, R. (2017): Városi bizalmatlanság, vidéki bizalom. Esetleg fordítva?–A bizalom és a településtípus összefüggései Európában *Területi Statisztika* 57 (4): 406–421. <https://doi.org/10.15196/TS570404>
- BODOR, Á.–GRÜNHUT, Z. (2021): A klímaváltozás megítélésének dimenziói Európában: mintázatok és összefüggés a társadalmi bizalommal *Területi Statisztika* 61 (2): 209–228. <https://doi.org/10.15196/TS610205>
- BOHMAN, A.–HJERM, M. (2016). In the wake of radical right electoral success: a cross-country comparative study of anti-immigration attitudes over time *Journal of Ethnic and Migration Studies* 42 (11): 1729–1747.
<https://doi.org/10.1080/1369183X.2015.1131607>
- BRANDES, L.–FRANCK, E.–THEILER, P. (2009): The effect from national diversity on team production—Empirical evidence from the sports industry *Schmalenbach Business Review* 61 (2): 225–246. <https://doi.org/10.1007/BF03396785>
- CARD, D.–DUSTMANN, C.–PRESTON, I. (2012): Immigration, wages, and compositional amenities *Journal of the European Economic Association* 10 (1): 78–119.
<https://doi.org/10.1111/j.1542-4774.2011.01051.x>

- CHARRON, N.–ROTHSTEIN, B. (2014): *Social trust, quality of government and ethnic diversity: An empirical analysis of 206 regions in Europe* Göteborg Universitet. QOG Working Paper No. 2014:20
- COSTA, D. L.–KAHN, M. E. (2003): Civic engagement and community heterogeneity: An economist's perspective *Perspectives on Politics* 1 (1): 103–111.
<https://doi.org/10.1017/S1537592703000082>
- DE VOS, D.–MEIJERS, E. (2019): Population, diversity, and restaurants: trends in the geography of cuisine variety in the Netherlands *Regional Statistics* 9 (2): 67–88.
<https://doi.org/10.15196/RS090206>
- DELHEY, J.–NEWTON, K. (2005): Predicting cross-national levels of social trust: global pattern or Nordic exceptionalism? *European Sociological Review* 21 (4): 311–327.
<https://doi.org/10.1093/esr/jci022>
- DELHEY, J.–NEWTON, K.–WELZEL, C. (2011): How general is trust in “most people”? Solving the radius of trust problem *American Sociological Review* 76 (5): 786–807.
<https://doi.org/10.1177/0003122411420817>
- DESMET, K.–ORTUÑO ORTÍN, I.–WEBER, S. (2005): Peripheral diversity and redistribution *CEPR Discussion Papers* No 5112
- DINESEN, P. T. (2012): Does generalized (dis) trust travel? Examining the impact of cultural heritage and destination-country environment on trust of immigrants *Political Psychology* 33 (4): 495–511. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2012.00886.x>
- DINESEN, P. T.–SØNDRERKOV, K. M. (2012): Trust in a time of increasing diversity: On the relationship between ethnic heterogeneity and social trust in Denmark from 1979 until today *Scandinavian Political Studies* 35 (4): 273–294.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-9477.2012.00289.x>
- DINESEN, P. T.–SØNDRERKOV, K. M. (2015): Ethnic diversity and social trust: Evidence from the micro-context *American Sociological Review* 80 (3): 550–573.
<https://doi.org/10.1177/0003122415577989>
- DINESEN, P. T.–SØNDRERKOV, K. M. (2018): Ethnic diversity and social trust: a critical review of the literature and suggestions for a research agenda. In: USLANER, E. (szerk.): *The Oxford Handbook on Social and Political Trust* pp. 175–204.
<https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190274801.013.13>
- DINESEN, P. T.–SCHAEFFER, M.–SØNDRERKOV, K. M. (2020): Ethnic diversity and social trust: a narrative and meta-analytical review *Annual Review of Political Science* 23 (1): 441–465. <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-052918-020708>
- FARKAS, M.–DÖVÉNYI, Z. (2018): Migration to Europe and its demographic background *Regional Statistics* 8 (1): 29–48. <https://doi.org/10.15196/RS080103>
- FETCHENHAUER, D.–DUNNING, D. (2010) Why So Cynical?: Asymmetric Feedback Underlies Misguided Skepticism Regarding the Trustworthiness of Others *Psychological Science* 21 (2): 189–193. <https://doi.org/10.1177/0956797609358586>
- FLADMOE, A.–STEEN-JOHNSEN, K. (2018): Is Ethnic diversity bad for any dimension of social capital? Trust, networks and voluntarism in Norwegian communities *Scandinavian Political Studies* 41 (3): 336–366.
<https://doi.org/10.1111/1467-9477.12127>

- FREITAG, M.–TRAUNMÜLLER, R. (2009): Spheres of trust: An empirical analysis of the foundations of particularised and generalised trust *European Journal of Political Research* 48 (6): 782–803. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2009.00849.x>
- FREITAG, M.–BAUER, P. C. (2013): Testing for measurement equivalence in surveys: Dimensions of social trust across cultural contexts *Public opinion quarterly* 77 (S1): 24–44. <https://doi.org/10.1093/poq/nfs064>
- GAERTNER, S. L.–DOVIDIO, J. F.–ANASTASIO, P. A.–BACHMAN, B. A.–RUST, M. C. (1993): The common ingroup identity model: Recategorization and the reduction of intergroup bias *European Review of Social Psychology* 4 (1): 1–26. <https://doi.org/10.1080/14792779343000004>
- GICZI, J.–SIK, E. (2009): Bizalom, társadalmi tőke, intézményi kötődés. In: TÓTH I. GY. (szerk.): *TÁRKI Európai Társadalmi Jelentés 2009*. pp 65–84., TÁRKI, Budapest.
- GLANVILLE, J. L.–PAXTON, P. (2007): How do we learn to trust? A confirmatory tetrad analysis of the sources of generalized trust *Social Psychology Quarterly* 70 (3): 230–242. <https://doi.org/10.1177/019027250707000303>
- GLORIUS, B. (2018): Migration to Germany: Structures, processes, and discourses *Regional Statistics* 8 (1): 3–28. <https://doi.org/10.15196/RS080101>
- GOLDSCHMIDT, T.–HÄLLSTEN, M.–RYDGREN, J. (2017): Are they hunkering down? Revisiting the relationship between exposure to ethnic diversity, intergroup contact, and group trust *Department of Sociology Working Paper Series* No 30, University of Stockholm <https://doi.org/10.17045/sthlmuni.14039819.v1>
- GÖTEBORGS UNIVERSITET, SOM-INSTITUTET (2016): *Den västsvenska SOM-undersökningen 2014* (Version 1.0) [Data set]. Göteborgs universitet. <https://doi.org/10.5878/002815>
- GÖTEBORGS UNIVERSITET, SOM-INSTITUTET (2019): *Den västsvenska SOM-undersökningen 2018* (Version 1.0) [Data set]. Göteborgs universitet. <https://doi.org/10.5878/pxn0-eg32>
- GREENBERG, J. H. (1956): The measurement of linguistic diversity *Language* 32 (1): 109–115. <https://doi.org/10.2307/410659>
- GUSTAVSSON, M.–JORDAHL, H. (2008): Inequality and trust in Sweden: Some inequalities are more harmful than others *Journal of Public Economics* 92 (1–2): 348–365. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2007.06.010>
- HABYARIMANA, J.–HUMPHREYS, M.–POSNER, D. N.–WEINSTEIN, J. M. (2007): Why does ethnic diversity undermine public goods provision? *American Political Science Review* 101 (4): 709–725. <https://doi.org/10.1017.S0003055407070499>
- HAJDU, G. (2012): Bizalom, normakövetés és társadalmi részvétel Magyarországon a rendszerváltás után. In: KOVÁCH I.–DUPCSIK CS.–P. TÓTH T.–TAKÁCS J. (szerk.): *Társadalmi integráció a jelenkori Magyarországon* pp. 45–63., MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont – Argumentum, Budapest.
- HALDORSON, M. (2019): High demand for local area level statistics – How do National Statistical Institutes respond? *Regional Statistics* 9 (1): 168–186. <https://doi.org/10.15196/RS090106>
- HELBLING, M.–REESKENS, T.–STOLLE, D. (2015): Political mobilisation, ethnic diversity and social cohesion: The conditional effect of political parties *Political Studies* 63 (1): 101–122. <https://doi.org/10.1111/1467-9248.12087>

- HOOGHE, M.–REESKENS, T.–STOLLE, D.–TRAPPERS, A. (2009): Ethnic diversity and generalized trust in Europe: A cross-national multilevel study *Comparative Political Studies* 42 (2): 198–223.
<https://doi.org/10.1177/0010414008325286>
- HORVÁTH, D. (2019): A városrehabilitáció társadalmi sokszínűségre gyakorolt hatásainak térbeli-társadalmi vizsgálata Józsefvárosban *Területi Statisztika* 59 (6): 606–643.
<https://doi.org/10.15196/TS590602>
- HOX, J. (2002): *Quantitative methodology series. Multilevel analysis techniques and applications* Lawrence Erlbaum Associates Publishers, Mahwah, NJ, US.
- KAWACHI, I.–KENNEDY, B. P.–LOCHNER, K. (1997): Long live community: social capital as public health *American Prospect* 35: 56–59.
- KINCSES, Á.–TÓTH, G. (2020): How coronavirus spread in Europe over time: national probabilities based on migration networks *Regional Statistics* 10 (2): 228–231.
<https://doi.org/10.15196/RS100210>
- KOKKONEN, A.–ESAIASSON, P.–GILLJAM, M. (2010): Ethnic diversity and democratic citizenship: Evidence from a social laboratory *Scandinavian Political Studies* 33 (4): 331–355. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9477.2010.00253.x>
- KOKKONEN, A.–ESAIASSON, P.–GILLJAM, M. (2014): Migration-based ethnic diversity and social trust: A multilevel analysis of how country, neighbourhood and workplace diversity affects social trust in 22 countries *Scandinavian Political Studies* 37 (3): 263–300. <https://doi.org/10.1111/1467-9477.12027>
- KREFT, I. (1996): *Are Multilevel techniques necessary? An overview, including simulation studies* California State University, Los Angeles.
- KUMLIN, S.–STADELMANN-STEFFEN, I. (szerk.) (2014): *How welfare states shape the democratic public: Policy feedback, participation, voting, and attitudes* Edward Elgar Publishing, Cheltenham.
- LARSEN, C. A. (2013): *The rise and fall of social cohesion: The construction and de-construction of social trust in the US, UK, Sweden and Denmark* Oxford University Press, Oxford.
- LAURENCE, J.–BENTLEY, L. (2018): Countervailing contact: Community ethnic diversity, anti-immigrant attitudes and mediating pathways of positive and negative inter-ethnic contact in European societies *Social Science Research* 69: 83–110.
<https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2017.09.007>
- LEIGH, A. (2006): Trust, inequality and ethnic heterogeneity *Economic Record* 82 (258): 268–280. <https://doi.org/10.1111/j.1475-4932.2006.00339.x>
- LÉPHAFT, Á.–NÉMETH, Á.–REMÉNYI, P. (2014): Ethnic diversity and polarization in Vojvodina *Hungarian Geographical Bulletin* 63 (2): 135–157.
<https://doi.org/10.15201/hungeobull.63.2.2>
- LETKI, N. (2008): Does diversity erode social cohesion? Social capital and race in British neighbourhoods *Political Studies* 56 (1): 99–126.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.2007.00692.x>
- LINDBERG, S. I.–SVENSSON, R. (2012): *Tabellrapport* [Table Report] World Values Survey. Sverige 2011. Göteborgs Universitet: Statsvetenskapliga Institutionen.
- LOXBO, K. (2018). Ethnic diversity, out-group contacts and social trust in a high-trust society *Acta Sociologica* 61 (2): 182–201.
<https://doi.org/10.1177/0001699317721615>

- MANCA, A. R. (2014): Social Cohesion. In: MICHALOS, A. C. (szerk.) *Encyclopedia of quality of life and well-being research* Springer, Dordrecht.
https://doi.org/10.1007/978-94-007-0753-5_2739
- MARTINSSON, J.–ANDERSSON, U. (szerk.) (2019a): *Swedish trends 1986–2018* SOM Institute. University of Gothenburg.
- MARTINSSON, J.–ANDERSSON, U. (szerk.) (2019b): *Västsvenska trender 1986–2018* SOM Institute. University of Gothenburg.
- MEULEMAN, B.–REESKENS, T.–BILLIET, J. (2007): *How many countries are needed for multilevel SEM? A simulation study* Zesda Internationale Conferentie over Multilevel Analysis. Amsterdam, 2007. április 16–17.
- MIGUEL, E.–GUGERTY, M. K. (2005): Ethnic diversity, social sanctions, and public goods in Kenya *Journal of Public Economics*, 89 (11-12): 2325–2368.
<https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2004.09.004>
- NEMES NAGY, J. (2017): Tér, függés, kohézió, hálózatok *Területi Statisztika* 57 (1): 3–23.
<https://doi.org/10.15196/TS570101>
- NÉMETH, Á. (2019): A sokszínűségi indexek alaptípusai és alkalmazási lehetőségei az etnicitáskutatásban *Tér és Társadalom* 33 (2): 130–148.
<http://doi.org/10.17649/TET.33.2.3123>
- NÉMETH, Á.–DÖVÉNYI, Z. (2019): Patterns of ethnic homogenisation, fragmentation and polarisation and the vote shares for nationalist parties in Latvia *Europe-Asia Studies* 71 (5): 774–804. <https://doi.org/10.1080/09668136.2019.1604945>
- NEWTON, K.–ZMERLI, S. (2011): Three forms of trust and their association *European Political Science Review* 3 (2): 169–200.
<https://doi.org/10.1017/S1755773910000330>
- ÖBERG, P.–OSKARSSON, S.–SVENSSON, T. (2011): Similarity vs. homogeneity: Contextual effects in explaining trust *European Political Science Review* 3 (3): 345–369.
<https://doi.org/10.1017/S1755773910000354>
- ÖRKÉNY, A.–SZÉKELYI, M. (2013): A bizalom mint erőforrás a magyarországi bevándorlók körében. In: KOVÁTS, A. (szerk.): *Bevándorlás és integráció* pp. 212–227., MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Kisebbségkutató Intézet, Budapest.
- PETTIGREW T. F. (1998): Intergroup contact theory *Annual Review of Psychology* 49 (1): 65–85.
<https://doi.org/10.1146/annurev.psych.49.1.65>
- PHAN, M. B. (2008): We're all in this together: Context, contacts, and social trust in Canada *Analyses of Social Issues and Public Policy* 8: 23–51.
<https://doi.org/10.1111/j.1530-2415.2008.00151.x>
- PORTNEY, K. E.–BERRY, J. M. (1997): Mobilizing minority communities: Social capital and participation in urban neighborhoods *American Behavioral Scientist* 40 (5): 632–644.
<https://doi.org/10.1177/0002764297040005009>
- PUTNAM, R. D. (2007): E Pluribus Unum: Diversity and community in the twenty-first century *Scandinavian Political Studies* 30 (2): 134–174.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-9477.2007.00176.x>
- RUSTENBACH, E. (2010): Sources of negative attitudes toward immigrants in Europe: A multi-level analysis *International Migration Review* 44 (1): 53–77.
<https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2009.00798.x>

- SCHAEFFER, M. (2013): Can competing diversity indices inform us about why ethnic diversity erodes social cohesion? A test of five diversity indices in Germany *Social Science Research* 42 (3): 755–774. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2012.12.018>
- SCHAEFFER, M. (2014): *Ethnic diversity and social cohesion: Immigration, ethnic fractionalization and potentials for civic action* Ashgate Publishing, Ltd., Farnham.
- SNIJEDERS, T. A. B.–BOSKER, R. J. (1999): *Multilevel analysis: An introduction to basic and advanced multilevel modelling* Sage Publications, London.
- STAHL, G. K.–MAZNEVSKI, M. L.–VOIGT, A.–JONSEN, K. (2010): Unraveling the effects of cultural diversity in teams: A meta-analysis of research on multicultural work groups *Journal of International Business Studies* 41 (4): 690–709. <https://doi.org/10.1057/jibs.2009.85>
- STOLLE, D.–HARELL, A. (2013): Social capital and ethno-racial diversity: Learning to trust in an immigrant society *Political Studies* 61 (1): 42–66. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.2012.00969.x>
- STOLLE, D.–SOROKA, S.–JOHNSTON, R. (2008): When does diversity erode trust? Neighborhood diversity, interpersonal trust and the mediating effect of social interactions *Political Studies* 56 (1): 57–75. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.2007.00717.x>
- STURGIS, P.–SMITH, P. (2010): Assessing the validity of generalized trust questions: What kind of trust are we measuring? *International Journal of Public Opinion Research* 22 (1): 74–92. <https://doi.org/10.1093/ijpor/edq003>
- SULLIVAN, J. L.–TRANSUE, J. E. (1999): The psychological underpinnings of democracy: A selective review of research on political tolerance, interpersonal trust, and social capital *Annual Review of Psychology* 50 (1): 625–650. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.50.1.625>
- SZTOMPKA, P. (1999): *Trust: A sociological theory* Cambridge University Press, Cambridge.
- TOLSMA, J.–VAN DER MEER, T.–GESTHUIZEN, M. (2009): The impact of neighbourhood and municipality characteristics on social cohesion in the Netherlands *Acta Politica* 44 (3): 286–313. <https://doi.org/10.1057/ap.2009.6>
- TÓTH, I. GY. (2009): *Bizalomhiány, normaszavak, igazságtalanságérzet és paternalizmus a magyar társadalom értékstruktúrájában* TÁRKI, Budapest.
- USLANER, E. M. (2002): *The moral foundations of trust* Cambridge University Press, Cambridge.
- USLANER, E. M. (2012): *Segregation and mistrust: Diversity, isolation, and social cohesion* Cambridge University Press, Cambridge.
- USLANER, E. M. (szerk.) (2018): *The Oxford handbook of social and political trust* Oxford University Press, Oxford.
- VALENTA, M.–BUNAR, N. (2010): State assisted integration: Refugee integration policies in Scandinavian welfare states: The Swedish and Norwegian experience *Journal of Refugee Studies* 23 (4): 463–483. <https://doi.org/10.1093/jrs/feq028>
- VAN DER MEER, T.–TOLSMA, J. (2014): Ethnic diversity and its effects on social cohesion *Annual Review of Sociology* 40 (1): 459–478. <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-071913-043309>
- VAN KNIPPENBERG, D.–SCHIPPERS, M. C. (2007): Work group diversity *Annual Review of Psychology* 58: 515–541. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.58.110405.085546>

- WALLMAN LUNDÅSEN, S.–WOLLEBÆK, D. (2013): Diversity and community trust in Swedish local communities *Journal of Elections, Public Opinion & Parties* 23 (3): 299–321. <https://doi.org/10.1080/17457289.2013.808201>
- WOLLEBÆK, D.–WALLMAN LUNDÅSEN, S.–TRÄGÅRDH, L. (2012): Three forms of interpersonal trust: Evidence from Swedish municipalities *Scandinavian Political Studies* 35 (4): 319–346. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9477.2012.00291.x>
- YAMAGISHI, T.–YAMAGISHI, M. (1994): Trust and commitment in the United States and Japan *Motivation and Emotion* 18 (2): 129–166. <https://doi.org/10.1007/BF02249397>

INTERNETES FORRÁSOK

- BERTELSMANN FOUNDATION (2013): *Social Cohesion Radar—Measuring Common Ground: An International Comparison of Social Cohesion* <http://aei.pitt.edu/74134/> (letöltve: 2021. február)
- ELFVING, G. (2019): Social tillit och stöd för Sverigedemokraterna: En kvantitativ studie om hur medmänsklig tillit påverkar preferenser för ett högerpopulistiskt parti. (Szakdolgozat, Uppsala University, Uppsala). <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1319295/FULLTEXT01.pdf> (letöltve: 2021. február)
- HOLMBERG, S.–ROTHSTEIN, B. (2020): *Social trust—The nordic gold?* QOG Working Paper Series 2020:1, University of Gothenburg. https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/63131/1/gupea_2077_63131_1.pdf (letöltve: 2021. február)
- KUMLIN, S.–ROTHSTEIN, B. (2007): *Minorities and mistrust: The cushioning impact of informal social contacts and political-institutional fairness* European Consortium for Political Research Joint Session of Workshops, Helsinki May 7–12, 2007. https://www.researchgate.net/profile/Bo-Rothstein/publication/228364672_Minorities_and_Mistrust_The_Cushioning_Impact_of_Informal_Social_Contacts_and_Political-Institutional_Fairness/links/544954a70cf2f63880817bbd/Minorities-and-Mistrust-The-Cushioning-Impact-of-Informal-Social-Contacts-and-Political-Institutional-Fairness.pdf (letöltve: 2021. február)
- LANCEE, B.–DRONKERS, J. (2008): *Ethnic diversity in neighborhoods and individual trust of immigrants and natives: A replication of Putnam (2007) in a West-European country* International Conference on Theoretical Perspectives on Social Cohesion and Social Capital, Royal Flemish Academy of Belgium for Science and the Arts, Brussels. https://www.academia.edu/download/40339858/Ethnic_diversity_in_neighborhoods_and_in20151124-6888-12utf10.pdf (letöltve: 2021. február)
- MEHIC, A. (2019): Immigration and right-wing populism: Evidence from a natural experiment *Working Papers* No. 2019 5, Lund University https://project.nek.lu.se/publications/workpap/papers/wp19_5.pdf (letöltve: 2021. február)

- REESKENS, T.–HOOGHE, M. (2009): *Is local ethnic diversity harmful for social capital? A multilevel analysis of social capital in Belgian communities* European Consortium for Political Research (ECPR), Potsdam. <https://lirias.kuleuven.be/retrieve/82817> (letöltve: 2021. február)
- STEINMAYR, A. (2016): Exposure to refugees and voting for the far-right: (Unexpected) results from Austria. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2750273>
<https://ssrn.com/abstract=2750273> (letöltve: 2020. október)

ADATBÁZISOK/HONLAPOK

- [1] Svéd Statisztikai Hivatal: <https://scb.se/>
- [2] Göteborg statisztikai adatbázis: <https://statistikdatabas.goteborg.se/pxweb/sv/>